



SHOIRA ZULFIYA IJODIDA INSON MEZONI VA UNING TARBIYAVIY KAMOLOTI MASALALARI

Maxmudova Zulfiya Alimjanovna

ADPI Asistent o`qituvchisi

Jabborova Sayyora Muhammadqobilovna

ADPI Asistent o`qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada shoira Zulfiya ijodida inson mezoni o`lchovlari va uning tarbiyaviy kamoloti masalalari to`g`risida va Zulfiya ijodi qisqacha yoritib o`tilgan .

Kalit so`zlar: shoira Zulfiya, ijod, komolot, tarbiya, mezon , Toshkent, ma`rifatparvar, O`zbekiston .

Annotation: in this article, the dimensions of the human criterion and the issues of its educational perfection in the work of the poetess Zulfiya are briefly covered.

Key words: poetess Zulfiya, creativity, perfection, upbringing, standard, Tashkent, enlightener, Uzbekistan.

Аннотация: в данной статье кратко освещаются измерения человеческого критерия и вопросы его воспитательного совершенствования в творчестве поэтессы Зульфийи.

Ключевые слова: поэтесса Зульфийа, творчество, совершенство, воспитание, эталон, Ташкент, просветительница, Узбекистан.

Ma`rifatparvar shoira jamiyatning oqila ayoli bo`lgan Zulfiya (Zulfiya Isroilova) Toshkentda tavallud topadi. U shoira, tarjimon, jurnalist va taniqli jamoat arbobidir. Ma`rifatparvar shoira 1965 yilda O`zbekiston xalq shoirasi. 1984 yilda Mehnat Qahramoni unvonlari bilan mukofotlangan.

1931 yilda Zulfiyaning birinchi ijod mahsuli “Ishchi” gazetasida e`lon qilingan. Ilk she`rlar to`plami 1932 yil “Hayot varaqalari” nomi bilan nashr etilgan. U inson fojiasi bo`lmish Ikkinchi Jahon urushi yillarida talafot va yo`qotishlardan azob chekkan halqning dardlari, alamlari va ruhiyatini falsafiy satrlarda ifodalaydi.

U Amrita Pritam, Mustay Karim, E.Ognesvet, S.Kaputikyan, M.Dilboziy M.Voqif, L.Ukrainka, Ye.Bagryana, N.A.Nekrasov, M.Yu.Lermontov,A.S.Pushkin va bir qator aniqli ijodkor olimlarning asarlarini o`zbek tiliga tarjima qilgan.

Zulfiya o`zbek xalqini zamon bilan, turli millatlar, ellatlarbilan taqdiri bir, yelkadosh xalq ekanligini kuylab,insoniyatni bir-biriga yaqin bo`lishiga ulkanxissa



qo'shgan, ularni qalam va shijoati ila ezgu ishlar sariundagan yurtimizningma'rifatparvar ayollaridan biridir. Zulfiyaning ijtimoiy-falsafiy qarashlarining mezoni inson va uning tuyg'ularini madh etishdir. Uning ijod tafakkurida hayotning zavqi ham, g'oliblikning g'ururi kelajakning sururi ham, inson baxti-kamoli ham, oshiqning bir-biriga ahdi ham, xalqning dushmanddan, yomondan nafrati ham, insoniyatga kulfatlar keltirgan qirg'in urushning xijron azobi ham, ayolning ulug'vor toqati, chin sadoqati ham, achchiq-shirin armoni ham, do'stlik darmoni ham, yoyinki, jamiyki insoniy tuyg'u va qarashlar ifodalanadi. Zulfiyaning yurak haroratini, ruhiyatini belgilagan omil uning noyob insoniy tuyg'ularni kuylovchi ma'rifatparvarligidir. U butun vujudini, joni tabiat noyob ijod bo'lmish insonga va uning ma'naviy-ma'rifiy kamolotiga bag'ishladi. Insonlarning quvonchiga quvonch, baxtiga baxt ulashish, dardiga darmon, yarasiga davo bo'lishga harakat qildi, ularni musaffo tong sari, uyg'onish va porloq kelajakka erishishlari uchun oshiqdi.

U insoniyat kamoliga zid bo'lgan "har narsaga o'zini fido" qilib, bebaho ne'mat-tinchlik, haqiqat va adolat, go'zallik, ezgulikni, ona farzandini qanchalik asrab-avaylasa, shunday asraydi. Insonlar qalbiga yaxshilik urug'ini qadab, qalb harorati ila uni ko'kartirish niyatida bo'ladi, agar "qalb o'ti kor qilmasa, sochlarini uchqun qilib yoqishga" ahd qiladi. Ma'rifatparvar uchun hamma "yuragiga birdek", hamma "ko'zi-qosh kabi" do'st, "elkadosh va taqdirdosh" deb bilishi, "yurtimning xaritasi-mening qalxim kabi" degan falsafiy g'oya surishi shundan.

Zulfiyaning ijod falsafasi sog'lom fikr va qaynoq xis-tuyg'ulardan xosil bo'lgan, o'ychan - usti mukammal, zamiri ma'noli, mavzusi manzarali. Unda zamon va makonning chegarasi, ko'lami keng va butun, tavsiflar esa inson kechagi, buguni va ertangi taqdiri bilan uyg'unlikda ifoda etiladi. Shoiraning ijodidagi "yuragimga yaqin insonlar" va "kelajak" motivlarining ustuvorligi ham shundan. Shoiraning ijodidagi xushfe'llik, baxtiyorlik bilan fojiviy yo'nalishlarning bir safda bo'lishining sababi ham uning voqelikni, zamoni, insonni keng, yaxlit, murakkabligi bilan tahlil etish yo'lidan borishiga bog'liq. Tarixning ham shukuhli xulosalariga, ham achchiq sabog'iga suyanishi yotadi: "Kechmishim yolg'iz bir alifbo — saboqday" deydi shoira "Kelajak..."¹ she'rida.

Sergey Yesenin "O'zim haqimda" nomli tarjimai xolida tug'ilgan joyi, yili, yoshligi va o'qigan maktablarini bayon qilgach: "qolgan avtobiografik ma'lumotlarga kelganda, ular mening she'rlarimda", deb nuqta qo'yib qo'ya qoladi.

¹ Зулфия. Хаёллар, Туйғулар... Т., "Ғофур Ғулом". 1981 йил. 169 бет.



Mana shunday fikrni Zulfiya ham yozgan. “Nazarimda, - deydi Zulfiya, - shoirlar o‘z tarjimai hollarini yozmasliklari joiz. Negaki, shoirlar haqida she‘rlari tavsif beradi, ular haqida hamma narsani aytib bermasa ham, ijodlarida hayotlarining ko‘pchilik tomonlarini sharh etib berishga qodir she‘rlar bo‘ladi”.

“Urush yillari kamolot davri bo‘ldi,- deydi Zulfiyaning o‘zi, aqlli gaplarni o‘ylab topishga, yasama dard yoki zavq-shavqni kuylashga o‘rin qolmadi, turmushning o‘zi qat‘iyat bilan haqiqiy so‘z talab qildi; beixtiyor ravishdami yoki birovning tajribasiga murojaat qilish natijasidami, asl so‘zlar o‘z-o‘zidan qyyilib kelaverganidan keyin ularni o‘rni-o‘rniga joylashtirish, bir-biri bilan bog‘lash yo‘lini topar ekansan... 1947 yilda chiqqan “Xulkar” kitobim yangi ishning yakuni bo‘ldi. She‘rlarim voqeaband bo‘lib qoldi, desammikan. Lekin bayonchilik ma‘nosida emas. Men bu she‘rlarga o‘z ruxiy tariximning bir parchasini joylashtira boshladim (ta‘kid bizniki — S. M.), bu parchaning o‘z tuguni, kulminatsiyasi va yechimi bor edi. Endi yozmoq uchun, Lev Tolstoy aytgandek, dastlab gapning uchini uchiga ulab olishim kerak edi. She‘rni boshlab qo‘yib, oxirini topmagunimcha uni davom ettira olmas edim. Endilikda qayoqqaqarab ketayotganligimni bilganimdan yo‘lning eng qisqasini izlab topa olardim. Natijada she‘rlarim muxtasar va tugal bo‘la boshladi”.

Zulfiyaning keyingi she‘rlarida, ayniqsa: “Men tongni kuylayman”², “Yuragimga yaqin kishilar”, “O‘ylar”, “Visol”, “Yillar, yillar”³, “Aziz tuyg‘ular”, “Tong bilan shom aro”⁴ kabi turkum she‘rlarida ham zamonamiz va zamondoshlarimiz qalbi butun murakkabligi bilan, ammo hayotbaxsh, optimistik ruhning kuchli mavji bilan tasvirlanmoqda. Shoira ijodining boshidan to hozirgacha hamma narsada uning ikki tomonini, ya‘ni baxtda uning zidi bo‘lmish baxtsizlikni, quvonch bilan birga g‘amni idrok etadi. Shu ikkilik uning lirikasining fojiviy asosibosh kolliziyasini belgilaydi. Shoiraning she‘rlaridagi “Qo‘shiqdarim bilmay g‘am, riyo oshkor kuldim, oshkor chekdim g‘am”⁵, “ishq, baxt, hijron dog‘i juft yashar odam borki” (“Ko‘zingda yosh deysan”), “Men ko‘zda yosh bilan kulib qayg‘uda ham qo‘ymam ko‘zlarim” (“Umid kutaman”), “Yoniq edi sevinch, ishq ham, dard-hijron sanda, toq misrali bo‘lganmi hech bayt”⁶, “Sezmaganing na g‘am, na quvonch. Ikkisining bag‘riga tashlab, sabotimga topmaysan ishonch!” (“Tabiatga isyon”), “U ishqdan devona, hijrondan yona-yona bag‘ri kuyib, otashi toshib, ko‘zlarin hayotga

²Zulfiya. “Men tongni kuylayman”. T., “Qizil Ўзбекистон” va “Правда Востока”. 1950 йил.

³ Zulfiya. Ёиллар, йиллар... Шеърлар.(Зулфия ўзининг мўтабар Ота ва Онасининг ёрқин хотирасига бағишлаган). Т., Адабиёт ва санъат нашриёти, 1975 йил.

⁴Zulfiya. Tong bilan shom aro. T., “Шарк” 2006 йил.

⁵Zulfiya. “Ўқувчимга” Т., 1959 йил. 32 бет.

⁶Zulfiya. “Куёш узиб бер” Т., 1972 йил. 62 бет.



kattaroq ochib naq jarohatli jayron qaytadan turdi” (“Dolg‘ali bir hayot...”) kabi misralardan ham shu ikkilik (bir butunlikda idrok etish) uning ijodiy prinsiplaridan biriga aylanganligi ravshan ko‘rinib turibdi.

Zulfiyaning bir butunlikka, to‘lalikka intilishi uning turkum she‘rlar yozishga moyilligida ham ko‘rinadi. Shuni aytish kerakki, Zulfiya g‘oyat o‘ziga talabchan ijodkor. Har bir she‘rini maromiga yetkazibgina, kungli to‘lgandagina matbuotga beradi. Shoiraning she‘r bitmagan kuni yo‘q, biroq bularning eng sarasini xalqda havola qiladi. She‘rni matbuotga berishga shoshilmasligining sababi shuki, u har bir mavzu, har bir ijtimoiy-siyosiy yoki axloqiy fikr, tuyg‘u, dardni chuqur va mukammal poetik tahlil etish yo‘lidan boradi. She‘riy turkum shundan kelib chiqadi. Bir dona marvariddan marjoy xosil bo‘lmaydi. Shuningdek she‘rlar marvarididan tizilgan turkumgina shoiraning g‘oyaviy niyatini to‘laroq ifodalashi mumkin. Shoira shu she‘riy turkum orqali hayotni, voqelikni, odamlar qalbini kenglikda, murakkabligi bilan tahlil etishga erishadi. Uning turkumga kiritgan she‘rlarining har biri mustaqil yashash darajasiga ko‘tariladi, ayni chog‘da bir-biri bilan mazmuni, yo‘nalishi, pafosi bilan uzviy boglanadi. Shoiraning o‘nlab she‘riy turkumlari bor bo‘lib, bularning har birida shoira ruhiy olamining yangi qirrasini, zamon va zamondoshlar qalbiga yangi tomondan kirib borishi namoyon bo‘ladi. Agar “Xijron kunlarida” turkumida urushning shafqatsiz alangasida o‘tga tushgan qildek azoblangan qalbning g‘olib chiqishi ifodalansa, “Yuragimga yaqin kishilar” turkumida shu insondagi matonat, hayotbaxshlik, sadoqat ildizini odamlar mehfidan, ona-Vatan mehridan qidiradi. Shoiraning “Mushoira” turkumida progressiv insoniyatning taqdiri, tashvishi, intilishlari, orzu-ideallarining mushtarakligiga ypg‘u beradi. Shoiraning “O‘ylar”, “Yillar, yillar” turkumlari hayot va inson, kecha, bugun, erta, umr mazmuni, muhabbat va sadoqat, yashash va kurash ma‘nosiz to‘g‘risidagi o‘y, mushohada, falsafiy bahsdan iborat. “Kamalak” turkumida insoniyat o‘zi kashf etgan kelajakni, orzuni — kommunizmni kuylaydi. Aslida she‘riyat doim yuksak umid va orzular, kelajakka intiqlik va intilish bilan yashovchi insonga o‘xshab ketadi. Zotan ezgu niyatlar sari yetaklamagan, kelajakni yaqinlashtirish uchun kurashmagan she‘riyat shunchaki bir ermakdan boshqa narsa emas. Zulfiya ijodida hayotga tashnalik, kurashchanlik ruxi, optimistik ruhokimligning boisi uning shu kelajakka oshiqishidir. Shoira lirik qahramonining ruhan tetik, mardona bo‘lishi va yo‘lidagi har xil mushkullarni yengib o‘tishiga olib kelgan kuch shu “ertaga chorlovchi” orzudir. Shu kelajak shoiraning “bir umr ko‘zida turadi”. Uni “baridan tutgan” shoira xalqni ana shu “chorlovchi baxt, orzu” tomon ilhomlantiradi. Zulfiyaning kelajakka oshiqib ketayotgan xalqqalbiga hamohang,



hamsalmoq qo'shiqlar bitish"ga va ular — "insonlar qalbiga yangi qahramonlik mo'jiza taftini" baxsh etishga intilishi shundan. Shoira kelajakni "chorlab chaqiruvchi ajib kamalakka" o'xshatar ekan, uningqattiq mehnat va mardona kurash "ulkan matonat" evaziga qo'lga kirishini ta'kidlaydi. Baxtni "tinchi yo'qhayotda" ko'radi. Zulfiya avvalgi "Yurak hamma vaqt yo'lda" turkumida yo'l obraziga diqqatni tortib, inson umrining mazmunli bo'lishi va katta orzular sari g'ovlarni mardona yengib borishi kerak, degan g'oyani targ'ib etgan edi. "Kamalak" turkumida yo'l obrazi kelajak obrazi bilan tutashib ketadi. Unda "yo'l-qo'shiq" degan fikr bor. Kommunizm uchun kurash yo'lida "qo'shiqda aylangan go'zallik kezadi", "yolqin; jo'shqin tuyg'ular" qaynaydi. Kelajakka olib boruvchi shu yo'lda "munis do'stlar", ularning "nurli og'ushi" va "kimningdir bir o'chmas diydori" ko'mak beradi va shoira bu kuchlarni "biz jon deb avaylagan qo'r" deb ataydi. "Kelajak"dagi lirik qahamon "Eng uchqur ilhomlar qanoti — xayolda uchsam" deydi, chunki u kelajakni shu qadar aniq tasavvur qiladiki va unga yetishishga ishonadiki, xatto Farxod ko'zgusi ham ip esholmaydi. Zulfiya urush yili yozgan "Uni Farxod der edilar" poemasi da ko'zgu obrazini ishlatgandi.

Shu o'rinda yana bir haqiqatni aytib o'tish kerak: Zulfiya hayotdagi hamma narsa — she'riyat uchun material, ilxom beruvchi hamma narsa to'g'risida qalam tebratdi, ammo bularni ayol qalbi bilan tinglab, ayol ko'zi bilan ko'rib, idrok etib, ayol so'z — bo'yog'i bilan tasvirladi, uning ohangida — ovozida kuyladi. Shoiraning qaysi she'riga nazar tashlamang, undagi obrazlar ham ayollar dunyosidan topilgan. Uning tashbehleri ayollar bisotidan tug'ilgan, ularning tuyg'u, kechinmasi, psixologiyasi, taqdiri, orzu-istagini ifodalashga xizmat etuvchi palak-obrazlardir.

Xullas, to'g'ri, bizni o'rab turgan borliq shoirlar uchun ham shoirlar uchun ham yagona olamdir, ammo bu murakkab va sirli olamni hamda insonning tubsiz qalbining darichasini ular o'z kalitlari bilan ochadilar. Asarning g'oyaviylik darajasini o'lchash mezoni hamma uchun bitta, albatta. Biroq voqelikni ko'rish va ijodiy tadqiq etishda ularda qonuniyatlar ila tug'ilgan mushtaraklik bilan birga o'ziga xoslik ham bor. Shoirlar qalbi g'oyat nozik, dilgir, sezgir, bezovta, musiqiy, tahlikali, bardoshli. Ularda insoniyatga o'z farzandiday boqish, ona-Yerni va undagi barcha go'zalliklarni ko'z qorachiridek asrash, olamni tinch-osoyshta saqlab turish uchun kuyining, kelajakni go'dakdek yo'rgaklab olishga va o'zini fido qilib uni himoya qilib qolishga tayyorlik tuyg'usi juda jushqin ifodalanadi. She'rlarning tarki tozaligi, samimiyliigi, iffatliligi va xatto ixchamliligida ayol fazilati shundaygina ayon bo'lib turadi. Ular nima haqida fikr yuritmasinlar, unga o'zining, ya'ni ayollar qalbidagi yo'lak bilan kirib boradilar. Ayollar qalamidan tushgan har bir so'z, obraz,



bo‘yoqda ular qalbining muhri shunday yarqirab ko‘rinib turadi. Zulfiya eng avvalo, o‘zbek ayoli taqdirida yuz bergan buyuk burilishni — uy bekaligidan qutulib jamiyatimizning hur, teng va fidokor yaratuvchisiga aylanishini — “Vatanning erkasi bo‘lib yashayotgan”ini mehr bilan tasvirladi. So‘ngra shoira butun diqqatini ayol buyukligini kuylashga” qaratdi-Shoira yuzlab she’rida ayol, onaning buyukligini ta’riflaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://tafakkur.net/zulfiya.haqida>
2. <https://uz.wikipedia.org/wiki/Zulfiya>
3. <https://zenodo.org/records/7685329>
4. Alimjanovna, M. Z. (2022, October). PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM AND SOCIAL LIFE IN THE KINGDOM OF BABURIDS. In Archive of Conferences (pp. 173-187).
5. Alimjanovna, Z. M. (2022). NOSTALGIA IN THE PERSON OF BABUR. European Journal of Interdisciplinary Research and Development, 4, 67-73.
6. Maxmudova, Z. (2022). MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG‘RIKENGLIK O‘ZBEK XALQINING YUKSAK QADRIYATIDIR. Journal of Integrated Education and Research, 1(1), 150-154.
7. Shavkatovna, U. S. (2022). ZAMONAVIY TA'LIM MUXITIDA TALABALARDA ILMIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISH TIZIMININI TAKOMILLASHTIRISH. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 2(2), 136-139.
8. Usmanova, S. (2022). TALABALARDA ILMIY DUNYOQARASHNI SHAKLLANTIRISHDA AKSIOLOGIK PEDAGOGIKADAN SAMARALI FOYDALANISH. Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences, 1(7), 121-123.
9. Usmanova, S. (2022). Talabalarda ilmiy dunyoqarashni shakllantirishda pedagogik aksiologiyani ahamiyati. Евразийский журнал академических исследований, 2(10), 51-55.
10. Shavkatovna, U. S. (2022). ZAMONAVIY TA'LIMDA ILMIY PEDAGOGIK MUHITNING TALABALAR DUNYOQARASHIGA TA'SIRI: MUAMMO VA YECHIMLAR.